

ВПЛИВ РЕЛІГІЙНОГО ЧИННИКА НА ВИБІР ІМЕНІ В СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНСЬКИХ ПОЛЯКІВ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (45)

УДК 811.161.2'37/27

DOI:10.24144/2663-6840/2021.1(45).189–195

Голотова І. Вплив релігійного чинника на вибір імені в середовищі українських поляків на початку ХХІ століття; кількість бібліографічних джерел – 7, мова українська.

Анотація. У статті окреслено основні тенденції залежності вибору імені від релігійного чинника в середовищі польської етнопонаціональної спільноти м. Хмельницького наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття; виокремлено найбільш частотні чоловічі та жіночі імена. **Актуальність дослідження** зумовлена необхідністю дослідження іменника представників меншинних етнічних спільнот в Україні та зіставлення тенденцій сучасних найменувань з позалінгвальними чинниками, зокрема поверненням до релігійних традицій під час вибору імені новонародженим, етнічною належністю та актуалізацією рідкісних, забутих, непопулярних імен в іменнику новонароджених у сучасному українському суспільстві. Упродовж останніх років спостерігаємо схильність до вибору незвичних, застарілих та екзотичних імен. Джерелами таких екзотичних імен нерідко стають релігійні календарі, що містять багатий репертуар рідкісних імен, які вийшли з ужитку кілька десятиліть тому й знову стають частотними на початку ХХІ століття. Дослідження впливу релігії на вибір імені представників польської етнопонаціональної спільноти м. Хмельницького допоможе виявити основні закономірності процесів асиміляції, адаптації поляків до реалій українського суспільства та конструювання національної ідентичності в умовах тривалого перебування в лінгвокультурному просторі іншої нації. **Метою дослідження** є простежити вплив релігійного чинника на вибір імені у середовищі українських поляків кінця ХХ – початку ХХІ ст. **Об'єктом** дослідження є імена новонароджених польської етнопонаціональної спільноти м. Хмельницького, зафіксовані у книгах хрещення дітей 1991–2019 рр., **предметом** – специфіка впливу релігійного чинника на формування іменника українських поляків. До **основних завдань дослідження** зараховуємо: з'ясування специфіки вияву релігійного чинника у процесі присвоєння імені в середовищі українських поляків новітнього періоду; виокремлення найбільш частотних чоловічих та жіночих імен, наданих за святцями у середовищі польської етнопонаціональної спільноти м. Хмельницького. **Результати роботи** можуть бути застосовані під час антропонімічних та соціолінгвістичних студій, присвячених вивченню актуальних тенденцій формування системи сучасного українського іменника та особливостей найменувань в середовищі етнопонаціональних спільнот України.

Ключові слова: релігійний чинник, антропонімічна мода, вибір імені, римо-католицькі імена, православні імена, національно марковані імена, польська етнопонаціональна спільнота.

Постановка наукової проблеми. Упродовж існування людства процес ім'янаречення був тісно пов'язаний із релігійними віруваннями, оскільки надання імені розуміли як сакральне, містичне дійство, що знаменувало перехід дитини з одного світу в інший та утверджувало появу нового члена родини й суспільства. Одним із основних інструментів утвердження християнства було викорінення язичницьких та запровадження канонічних імен, внаслідок чого з іменника слов'янських народів зникли майже всі питомі імена, на зміну яким прийшли християнські імена грецького й латинського походження. Процес утвердження християнських імен на українських землях розпочинається в ХІ–ХІІ ст. й триває упродовж наступних століть, коли християнство поступово набуває масового характеру. П.П. Чучка вважає, що «найзапопадливішим ворогом поганських імен на східнослов'янських землях виявилася православна церква. (...) Масове видалення з офіційного (а згодом і побутового) вжитку кількох тисяч язичницьких імен давніх слов'ян і запровадження на їх місце кількох сотень імен візантійсько-християнського календаря є чи не єдиною перемогою православної церкви в її діяльності на Русі» [Чучка, 1983, с. 180]. Релігійні інституції відігравали основну роль у процесах іменування новонароджених до 1917 р., коли рестра-

цію новонароджених почали здійснювати цивільні інституції, внаслідок чого процес ім'янаречення поступово набув світського характеру. Незважаючи на це, в Україні збереглася традиція хрещення дітей, що у свідомості людей відіграє майже таку ж роль, як і процес світської реєстрації новонароджених. Починаючи з 1991 р., внаслідок відновлення незалежності Української держави, в новітньому українському суспільстві істотно послабився вплив радянської комуністичної ідеології із запереченням релігії. А тому в сучасному українському соціумі спостерігаємо повернення до релігійних традицій та поступове відновлення масового характеру релігії та її вплив на процеси найменування в різних соціальних та національних середовищах, що й визначає **актуальність нашого дослідження**.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вплив релігії на процес називання раніше ставав об'єктом наукового вивчення Л. Луньо, С. Пахомової, І. Шолі, Т. Буги, Л. Белея та ін.. Леся Луньо розглядала релігійний чинник у межах дисертаційного дослідження «Соціальна природа імені людини» [Луньо 2013], в якому імена львів'ян ХІХ – початку ХХ ст. було досліджено з погляду їхнього функціонування в суспільстві. Релігія є важливим регулятором суспільних відносин у будь-якому соціумі. Відповідно, релігійний чинник є необхідним складником аналізу

системи особових імен у соціолінгвістичному аспекті. Дослідниця намагалася з'ясувати роль релігійного чинника у процесі називання та відображення в системі особових імен різних видів суспільних відносин, зокрема, й ставлення до релігії. Світлана Пахомова вивчала проблему впливу релігії на систему іменування у контексті антропонімних формул та з'ясувала вплив церкви на процеси утвердження й кодифікації антропонімних формул у слов'янських мовах [Пахомова, 2012, с. 158]. І. Шоля розглядала вплив релігійного чинника на вибір імені ужгородців XIX – початку XX ст. та виявила основні закономірності співвідношення вибору імені та конфесійної належності батьків, які обирають ім'я [Шоля 2020, с. 235]. Тетяна Буга досліджувала вплив релігії на зміну динаміки особових імен мешканців Центральної Донеччини шляхом зіставлення питомої ваги кожного імені з датами вшанування окремих святих за православним календарем по місяцях [Буга 2010]. Любомир Белей розглядає систему українських імен, поділяючи їх на дохристиянські, християнські та імена новітньої доби. Дослідник аналізує основні тенденції формування системи українських імен кожного історичного періоду у їх тісному зв'язку з релігійними віруваннями та виокремлює релігію як найбільш вагомий чинник формування українського іменника та трансформацій системи особових імен у різні історичні епохи. Дослідник вивчає взаємозв'язок між утвердженням релігії у суспільстві та побутуванням окремих традицій вибору особових імен [Белей 2011].

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є простежити вплив релігійного чинника на вибір імені у середовищі українських поляків кінця XX – початку XXI ст. **Матеріалом дослідження** стали записи у книгах хрещення дітей 1991–2019 р. н. однієї з римо-католицьких парафій м. Хмельницького. **Об'єктом дослідження** є імена новонароджених польської етнопольської спільноти м. Хмельницького кінця XX – початку XXI ст., **предметом** – специфіка впливу релігійного чинника на формування іменника українських поляків. До **основних завдань дослідження** зараховуємо: проаналізувати записи в книгах хрещення дітей польської етнопольської спільноти м. Хмельницького з погляду релігійного чинника; з'ясувати специфіку вияву релігійного чинника у процесі присвоєння імені в середовищі українських поляків новітнього періоду; виокремити найбільш частотні чоловічі та жіночі імена, надані за святами у середовищі українських поляків; визначити особливості ролі релігійного чинника у творенні подвійних імен поляків м. Хмельницького.

Методи та методика дослідження. Послугуючись **методами соціолінгвістичної реконструкції та кількісно-статистичних підрахунків**, ми спробували з'ясувати залежність вибору імені від релігійного чинника шляхом зіставлення дати народження дітей з датами вшанування святих за римо-католицькими та православними святами. Послугуючись традиційною методикою десятирічних зрізів Ніконова-Бондалетова [Бондалетов 1983, с. 45–48], ми

виокремили 3 десятирічних зрізи: 1991 – 2000 рр., 2001–2010 рр. та 2011–2019 рр., на кожному з яких підраховували кількість новонароджених, названих за святами та обчислили питому вагу кожного окремого імені, наданого за святами. На основі цього було сформовано частотний десяток чоловічих та жіночих імен, що їх найчастіше обирають за святами, на кожному десятирічному зрізі. Крім того, було здійснено окремі аналізи частотності імен, обраних за святами, упродовж кожного місяця календарного року. Було обчислено відсоткове співвідношення питомої ваги кожного окремого імені, обраного за святами, з розрахунку відношення кількості новонароджених, названих певним ім'ям упродовж кожного місяця, до загальної кількості новонароджених цього місяця. У такий спосіб було виокремлено найбільш частотні чоловічі та жіночі імена кожного місяця року, залежно від дат вшанування католицьких та православних святих.

Виклад основного матеріалу. До початку XX ст. релігійний чинник був основним у виборі імені, оскільки побутувала практика називати дітей за святами, на честь святого, у день вшанування якого народилася дитина. За словами Л. Белей, «оскільки християнські імена чужомовні за своїм походженням, їх первісне значення було для українців неясне. Цей фактор, очевидно спричинявся до добровільної відмови батьків вибирати християнське ім'я дитини, значення якого вони так і не розуміли. Вибір імені дитини почали доручати церкві, точніше, на українських землях поширилася традиція узалежнювати вибір імені дитини з датою її народження, тобто давати дитині ім'я того святого, якого церква вшановує у день народження дитини» [Белей 2011, с. 60].

На сучасному етапі вибір імені цілком залежить від волі батьків. Однак, традиція надавати імена новонародженим за святами залишається доволі поширеною в українському суспільстві, зокрема й у середовищі польської етнопольської спільноти. За нашими підрахунками, відсоток новонароджених, названих за святами, становить приблизно третину новонароджених і складає від 9,7% до 40,3%. Також помічаємо тенденцію обирати імена за святами хлопчикам частіше, ніж дівчаткам. Зокрема, 1991 р. частка хлопчиків, названих за святами, складає 27,7%, тоді як дівчаток – усього 10%; 1993: хлопчиків – 29,1%, а дівчаток – 19,7%; 1999: хлопчиків – 40,6%, а дівчаток – лише 6,4%, 2005: хлопчиків – 23,5%, дівчаток – 12%; 2006: 30% і 15,1% відповідно; 2009: 35,9% і 14,8%; 2013: 34,3% і 5,3%. Виняток становлять 1997-й, коли відсоткове співвідношення хлопчиків і дівчаток, названих за святами, збігається і становить 19,1%, а також 1996, 2000, 2003, 2007, 2015, 2016 та 2019 роки, коли частка дівчаток переважає частку хлопчиків. Зокрема, 1996 р. частка дівчаток, названих за святами, становить 30,6%, а хлопчиків – 22%; 2000 р.: 30,3% і 22,7% відповідно; 2007: хлопчиків 25%, дівчаток 43,2%; 20015 р.: хлопчиків 18,9%, дівчаток – 31,6% та 2019 р.: 6,7% та 12,5%. Припускаємо, що це пов'язано насамперед із демографічним чинником, зокрема, кількістю народжених хлопчиків та дівчаток упродовж кожного

окремого року. За нашими спостереженнями, у ті роки, коли кількість новонароджених хлопчиків була більшою за кількість дівчаток, частка хлопчиків, названих за святцями, також зростала. І навпаки, у ті роки, де кількість новонароджених дівчаток переважала кількість хлопчиків, зростала частка названих за святцями дівчаток. Припускаємо, що на це може вплинути також частотність уживання конкретних імен упродовж певного часового проміжку. Наприклад, із 1991 по 1995 р. до трійки частотних належали чоловічі імена *Олександр, Павло* та *Андрій*, що доволі часто представлені у церковному календарі. Тоді як серед жіночих імен у цей період домінували імена *Олена, Ірина* та *Юлія*, які менш представлені у святцях, що й зумовило зростання частки чоловічих і зменшення частки жіночих імен, наданих за святцями у ці роки. Крім того, упродовж усього аналізованого періоду (1991–2019 рр.) спостерігаємо тенденцію до частішого називання за святцями хлопчиків, а не дівчаток. На наш погляд, це зумовлено тим, що чоловічі імена кількісно переважають як у римо-католицьких, так і у православних святцях та є більш різноманітними за своїм складом, аніж жіночі імена.

Утвердження християнства латинського обряду в Польщі починаючи з XIV ст., посприяло появи численних імен латинського походження в іменнику тамтешнього населення. Маючи тривалу історію взаємодії з українським народом, польська етнонаціональна спільнота поступово зазнала процесів асиміляції, що виявляється насамперед у виборі імені новонародженим. В аналізованій період в іменнику представників польської етнонаціональної спільноти м. Хмельницького переважають імена грецького походження, що є традиційними для українців. З-поміж імен, обраних за святцями упродовж 1991–2000 рр., частотний десяток чоловічих імен становлять такі імена: *Андрій, Олександр, Дмитро, Павло, Максим, Владислав, Денис, Богдан, Іван, Роман, Антон*. Упродовж 2001–2010 рр. у частотному десятку чоловічих імен, наданих за святцями, представлені такі імена: *Максим, Андрій, Іван, Олександр, Павло, Дмитро, Денис, Ілля, Артем, Роман, Данило, Костянтин*. В останній аналізованій період, з 2011 по 2019 рр. частотний десяток чоловічих імен за святцями мав такий вигляд: *Іван, Ян, Олександр, Дмитро, Михайло, Матвій, Ілля, Павло, Марк, Кирило, Тимофій, Мар'ян*. Як бачимо, імена першого та другого зрізів майже ідентичні, з різницею частоти уживання. На обох цих зрізах (1991–2000 та 2001–2010 рр.) представлені імена *Андрій, Олександр, Дмитро, Павло, Максим, Денис, Іван та Роман*. Специфічними для першого зрізу є імена *Владислав, Богдан* та *Антон*. Щодо першого, у 1991–1995 рр. його надавали не лише за вільним вибором, а й за католицькими святцями, тоді як після 1995 року це ім'я стало настільки популярним, що його почали надавати винятково за вільним вибором, без урахування святців. Натомість імена *Богдан* та *Антон*, що були популярними в 90х не лише за святцями, а й за вільним вибором, поступово втрачають свою актуальність і стають нечастотними. Попри те, що другий аналізований зріз (2000–2010 рр.) за своїм складом істотно не відрізняється від попереднього,

у ньому з'являються такі нові імена: *Ілля, Артем, Данило, Костянтин*. Третій зріз за своїм якісним складом найбільше відрізняється від двох попередніх. Зокрема, очолюють частотний десяток чоловічих імен, наданих за святцями періоду 2011–2019 рр. імена *Іван* та його польський еквівалент *Ян*. Із попередніх двох зрізів у третьому представлені імена *Олександр, Дмитро, Павло* та *Ілля*. Імена *Олександр, Дмитро, Павло* та *Іван* є наскрізними й представлені в усіх трьох зрізах. Ім'я *Андрій*, представлене у двох попередніх зрізах, втратило свою популярність і не увійшло до десятки частотних за святцями. Щодо імені *Максим*, то його популярність, навпаки, зросла настільки, що його перестали надавати по святцях, лише за вільним вибором. Новими для третього зрізу стали імена *Михайло, Матвій, Марк, Кирило, Тимофій, Мар'ян*, популярність яких, зокрема й за святцями, істотно зросла впродовж останніх десяти років.

За римо-католицькими святцями, пам'ять Святого Владислава вшановують у травні та вересні. Як видно з аналізованого матеріалу, саме у травні та вересні зростає частотність імені *Владислав*, обраного за святцями. Упродовж 1991 – 2000 рр. ім'ям *Владислав* було названо 7,3% хлопчиків, народжених у травні та 11,5% хлопчиків, народжених у вересні. За період 2001–2010 рр. питома вага імені *Владислав*, наданого народженим у травні, становить 8,3%, а впродовж 2011–2019 рр. ім'я *Владислав* отримало 5,5% хлопчиків, народжених у травні. Ім'я *Максим* обирають не лише за католицькими, а й за православними святцями, тому це ім'я потрапляє до розряду частотних майже кожного місяця календарного року. Упродовж 1991–2000 рр. ім'я *Максим* за святцями найчастіше надавали новонародженим у лютому, березні, травні, серпні, вересні та листопаді. Питома вага імені *Максим* на цьому зрізі становить 5,5% у лютому, 3,8% у березні, 3,2% у травні, 3% у серпні, 3,8% у вересні, 2% у жовтні, 6,7% у листопаді. На другому аналізованому зрізі, 2001–2010 рр. ім'я *Максим* також займає чільні позиції. Найвищу частотність цього імені спостерігаємо у травні (25%), квітні (7,1%) та листопаді (15,8%). Високою є питома вага цього імені також у березні (6%), серпні (6%) та жовтні (5,9%). На останньому аналізованому зрізі ім'я *Максим* не обирають за святцями, лише за вільним вибором.

Ім'я *Андрій* обирають на честь вшанування Святого апостола Андрія Первозваного, дата вшанування якого за православним календарем 13 грудня, а за римо-католицьким – 30 листопада. Тому збільшення кількості новонароджених, названих цим іменем у листопаді-грудні, є закономірним. Крім того, ім'я *Андрій* за римо-католицькими святцями також обирають у травні та червні на честь вшанування святого римо-католицької церкви Андрія Борболі. У період із 1991 по 2000 рр. ім'ям *Андрій* було названо 27% хлопчиків, народжених у грудні та 6,7% хлопчиків, народжених у листопаді, 6,3% у травні та 6,6% у червні. Крім того, ім'я *Андрій* за святцями одержало 3,8% народжених у березні, 5,5% у липні та 4,6% у серпні. Упродовж 2001–2010 рр. ім'я *Андрій* за святцями одержало 10,5% народжених у грудні та 15,8%

народжених у листопаді. Також цим ім'ям було названо 6,25% народжених у вересні, 4,2% у травні та 3,7% в липні. На останньому аналізованому зрізі, 2011–2019 рр. ім'я *Андрій* за святцями обрали для 6,7% хлопчиків, народжених у грудні.

Ім'я *Дмитро* за римо-католицькими та православними святцями найчастіше одержують новонароджені в жовтні та листопаді, а також у лютому. На зрізі 1991–2000 рр. питома вага імені *Дмитро*, наданого новонародженим у листопаді, становить 16,6%, у жовтні 9,8%, у лютому 5,5%. Поодинокі випадки надання імені *Дмитро* за католицькими й православними святцями на цьому зрізі фіксуємо в березні, квітні, травні та червні. Упродовж 2001–2010 рр. ім'я *Дмитро* за святцями було надано 6,25% новонароджених у вересні, 5,9% у жовтні та 4,2% у лютому. На зрізі 2011–2019 рр. це ім'я одержало 11,1% новонароджених у листопаді та 4,2% у червні.

Ім'я *Павло* на честь Святого апостола Павла надають у травні, червні та в жовтні за римо-католицькими та в липні за православними святцями. Зокрема, на зрізі 1991–2000 рр. питома вага імені *Павло*, наданого новонародженим у травні, становить 4,8%, у червні 6,6%, у жовтні 3,9%, у липні 3,6%, у квітні 2,3%, у січні 2,1%, у серпні 1,5%. На другому аналізованому зрізі, з 2001 по 2010 рр., ім'я *Павло* за святцями одержало 7,4% новонароджених у липні та 6,5% у червні, 3,6% у квітні та 3,1% у вересні. Упродовж 2011–2019 рр. цим ім'ям було названо 4,3% новонароджених у липні та 4,2% у червні.

Ім'я *Олександр* надають за православними святцями, його з різною частотністю надають новонародженим кожного місяця. Зокрема, упродовж 1991–2000 рр. високу частотність ім'я *Олександр* мало в червні (10%), листопаді (6,7%), квітні (4,7%), січні (4,3%), жовтні (3,9%) та березні (3,8%). Упродовж 2001–2010 рр. ім'ям *Олександр* за святцями було названо 6% новонароджених у березні та стільки ж у серпні, а також 3,7% у липні, 3,2% в червні та 2,9% у жовтні. У період 2011–2019 рр. ім'я *Олександр* одержали 5,5% новонароджених у листопаді, 5% у квітні, 4,3% в липні та 4,2% в червні.

Ім'я *Іван* традиційно належить до одного з найбільш частотних імен, обраних як за католицькими, так і за православними святцями. Зокрема, упродовж 1991–2000 рр. питома вага імені *Іван* становила 2,7% у грудні, 2% у жовтні, 1,6% у травні та 1,5% у серпні. У період 2001–2010 рр. ім'ям *Іван* було названо 8,3% новонароджених у лютому, 6,25% у вересні, 5,3% в листопаді та стільки ж у грудні, 3,6% у квітні. На третьому аналізованому зрізі ім'я *Іван* очолює частотний десяток імен, обраних за святцями. Його питома вага становить 11,1% у лютому, 6,7% у грудні, 5,5% в листопаді та 4,3% в липні.

Національно марковане ім'я *Ян* потрапляє до частотного десятка лише на третьому зрізі, 2011–2019 рр. На цьому зрізі його одержали 11,1% народжених у лютому, 6,7% народжених у грудні, 4,5% у вересні, 4,3% в липні, 4,2% в серпні. На другому аналізованому зрізі, 2001–2010 рр., ім'я *Ян* по святцях було надано 5,3% новонароджених у грудні, 3,7% новонароджених у липні та 3% новонародже-

них у серпні. На першому зрізі, 1991–2000 рр., ім'я *Ян* не є частотним, його питома вага становить 2,7% у грудні та 1,9% у вересні.

До частотного десятка жіночих імен, наданих за святцями упродовж 1991–2000 рр., увійшли такі імена: *Марія*, *Анастасія*, *Анна*, *Юлія*, *Катерина*, *Олена*, *Вікторія*, *Наталія*, *Тетяна*, *Іванна*. У період з 2001 по 2010 рр. дівчаток за святцями найчастіше називали такими іменами: *Марія*, *Анастасія*, *Анна*, *Яна*, *Софія*, *Вероніка*, *Вікторія*, *Юлія*, *Каріна*, *Єлизавета*, *Варвара*, *Олександра*. Упродовж останніх аналізованих років (2011–2019 рр.) помічаємо надзвичайне різноманіття жіночих імен, наданих за святцями, значна частина яких, однак, не стала частотними. На цьому зрізі виокремлюємо лише 5 найбільш частотних імен: *Марія*, *Анна*, *Ірина*, *Ангеліна*, *Віра*. За своїм кількісним складом перший та другий зрізи є надзвичайно близькими один до одного. Спільними іменами для цих двох зрізів (1991–2000 рр. та 2001–2010 рр.) є *Марія*, *Анастасія*, *Анна*, *Юлія* та *Вікторія*. Цікавим є той факт, що імена православної традиції *Катерина* та *Іванна*, що є частотними на першому зрізі, у другому зрізі поступилися популярністю за святцями своїм католицьким еквівалентам – *Каріна* та *Яна*. Імена *Олена*, *Наталія* і *Тетяна*, частотні у першому зрізі, поступово втрачають свою популярність, зокрема, й за святцями. Новими для другого зрізу стали імена *Софія*, *Вероніка*, *Єлизавета*, *Варвара*, *Олександра*. До третього зрізу з двох попередніх потрапляють лише імена *Марія* та *Анна*, що продовжують очолювати частотний десяток імен, наданих за святцями. Імена *Анастасія*, *Юлія* та *Вікторія* перестають обирати за святцями й обирають лише за вільним вибором, без урахування релігійного чинника. Імена *Ірина* та *Ангеліна*, популярні у 90х та 2000х, втрачають актуальність за вільним вибором і потрапляють у розряд частотних лише за святцями. Ім'я *Віра* не надають за вільним вибором, лише за святцями. Для частотного десятка жіночих імен, обраних за святцями, наскрізними й одночасно найбільш частотними на усіх трьох зрізах є імена *Марія* та *Анна*. Ім'я *Марія* належить до найбільш розповсюджених жіночих імен серед святих католицької церкви, тому не дивно, що серед жіночих імен, обраних за святцями, українські поляки найчастіше обирають ім'я *Марія*. Упродовж першого аналізованого зрізу, 1991–2000 рр. його питома вага найвища в серпні (8,9%), вересні (8,3%), липні (4,8%) та травні (4,2%). Ім'я *Марія* на цьому зрізі здобуло 3% дівчаток, народжених у грудні, 2,4% у березні та 2% в лютому. На другому зрізі, 2001–2010 рр., частка дівчаток, названих іменем *Марія*, є найвищою в серпні (8,3%), грудні (6,25%) та червні (6,25%). Ім'я *Марія* здобуло 4,5% дівчаток, народжених у січні, лютому та квітні. Високою є частка названих цим іменем дівчаток, народжених у вересні (4,8%) та в листопаді (4,3%). Нечастотним є ім'я *Марія* серед народжених у травні (3,3%), березні (3,2%) та липні (2,9%). Найбільшу питому вагу ім'я *Марія*, надане за святцями, має на третьому зрізі, 2011–2019 рр. Найчастіше його обирали для дівчаток, народжених у грудні (15,4%), серпні (12,5%), вересні (11,1%) та

травні (9%), жовтні (9%) та лютому (8,3%). Трохи меншу питому вагу це ім'я має в червні (5,9%), липні (5,5%), та січні (5%).

Ім'я *Анна/Ганна*, що також очолює частотний десяток жіночих імен, наданих за святцями, упродовж 1991–2000 рр. одержало 8,3% дівчаток, народжених у вересні, 7% у жовтні, 6% у грудні та 3,2% в липні. Нечасто це ім'я присвоюють народженим у листопаді (2,2%) та в серпні (1,8%). У період з 2001 по 2010 рр. ім'ям *Анна/Ганна* за святцями було названо 12,5% дівчаток, народжених у грудні, 9% у січні та 7,1% у лютому. На третьому аналізованому зрізі, 2011–2019 рр., ім'я *Анна* найчастіше обирають новонародженим у вересні (11,1%) та червні (5,5%).

Ім'я *Юлія* упродовж 1991–2000 рр. найчастіше обирали для народжених у вересні та липні. Частка дівчаток, народжених у вересні та названих іменем *Юлія*, становить 6,25%. Католицька церква вшановує пам'ять Святої Юлії у липні, тому частка названих цим іменем у липні становить 4,8%. Ім'я *Юлія* за святцями на цьому зрізі обирали впродовж майже кожного місяця року, зокрема: у грудні (3%), січні (2,7%), березні (2,4%), квітні (2%) та жовтні (2,3%). На зрізі 2001–2010 рр. ім'я *Юлія* одержало 5% народжених у жовтні, 3,1% у грудні та 2,9% у липні. У період 2011–2019 рр. ім'я *Юлія* не обирали за святцями.

Ім'я *Анастасія* обирають як за римо-католицькими, так і за православними святцями. У період з 1991 по 2000 р. ним було названо 6% народжених у грудні, 5,8% народжених у січні, 4,4% у червні, по 4,2% у лютому та у квітні. На зрізі 2001–2010 рр. ім'я *Анастасія* мало найвищу питому вагу серед народжених у липні (11,8%) та у серпні (8,3%). Також його одержало по 4,5% народжених у січні та лютому, менше – у травні (3,3%). На останньому зрізі, 2011–2019 рр., ім'я *Анастасія* не обирали за святцями.

Ім'я *Катерина* поляки м. Хмельницького частіше обирають за католицькими, ніж за православними святцями. За римо-католицьким календарем, пам'ять Святої Катерини Сієнської, Вчительки Церкви, Покровительки Європи вшановують 29 квітня. Відповідно, ім'я *Катерина* у 1991–2000 рр. одержало 10,4% народжених у квітні та 6% народжених у грудні, 2,7% у січні та 2,2% у листопаді, за православними святцями. Ім'я *Катаріна* на цьому зрізі одержало 2% дівчаток, народжених у квітні. На зрізі 2001–2010 рр. ім'я *Катерина* поступається імені *Каріна*, яке було надано 6,7% народжених на початку травня та 4,3% народжених наприкінці листопада. Упродовж 2011–2019 рр. ім'я *Катерина* одержало 5,9% народжених наприкінці березня.

Ім'я *Вікторія* надають не лише за релігійними святцями, а й на честь державного свята – Дня Перемоги у II Світовій війні (9 травня). У 1991–2000 рр. питома вага імені *Вікторія* серед народжених у травні становить 8,7%. Це ім'я за святцями також надають народженим у грудні (6%) та березні, на честь Святого Віктора (2,4%). У 2001–2010 рр. ім'я *Вікторія* одержало 6,7% народжених у травні, а в період 2011–2019 рр. – 7,7% народжених у грудні.

Ім'я *Тетяна*, представлене на першому (1991–2000) та другому (2001–2010) зрізах, поляки м. Хмель-

ницького надають головню за православними святцями: у січні (10,8%), грудні (3%) та лютому (2%). Ім'я *Іванна/Яна* за святцями надають новонародженим у липні та вересні. У 1991–2000 рр. ім'я *Іванна* одержало 6,5% народжених у липні та 2% народжених у вересні, *Яна* – 4,7% народжених у жовтні та 2% у вересні. У 2001–2010 рр. ім'ям *Яна* було названо 9,5% народжених у жовтні, 5,9% народжених у липні, 4,5% у січні, 3,2% у березні та 3,1% у грудні. На третьому аналізованому зрізі ці імена не представлені. Ім'я *Олена* найчастіше обирають народженим у березні за римо-католицькими та у червні за православними святцями. У 1991–2000 рр. ім'я *Олена* було надано 7,3% народжених у березні, 4,2% народжених наприкінці лютого та 4,3% народжених в кінці травня. На зрізі 2001–2010 рр. ім'я *Олена* одержало 6,25% народжених у червні. На останньому зрізі ім'я не представлено. Ім'я *Наталія* обирають народженим у липні за римо-католицькими та у вересні за православними святцями. На зрізі 1991–2000 рр. було надано 4,8% народжених у липні, 1,8% у серпні, 2% у вересні та 2,3% в жовтні. На двох інших зрізах ім'я не представлено.

Ім'я *Вероніка* обирають народженим у лютому за римо-католицькими та у жовтні за православними святцями. Упродовж 1991–2000 рр. ім'ям *Вероніка* було названо 7% народжених у жовтні. У період 2001–2010 рр. це ім'я одержало 10,7% народжених у лютому та 10% народжених у жовтні. У 2011–2019 рр. 8,3% у лютому та 4,5% у жовтні. Ім'я *Єлизавета* за римо-католицькими святцями обирають народженим у листопаді. У 1991–2000 рр. цим ім'ям було названо 6,5%, у 2001–2010 рр. – 8,7%, у 2011–2019 рр. – 7,7% народжених у листопаді. Ім'я *Варвара*, представлене на 2-му та 3-му зрізах, надають за православними святцями народженим у грудні та в січні. У 2001–2010 рр. це ім'я одержало 6,25% народжених у грудні, у 2011–2019 рр. – 5% народжених у січні. Ім'я *Ангеліна*, частотне на 3-му зрізі, надають за римо-католицькими святцями у січні (15%) та березні (3,2%). Ім'я *Ірина* на зрізі 1991–2000 рр. за святцями одержало 2,2% у травні та 1,8% у серпні, у 2001–2010 рр. ім'я *Ірина* не обирають за святцями, упродовж 2011–2019 рр. це ім'я 4,5% народжених у жовтні. Національно марковане ім'я *Ірена*, представлене на третьому зрізі, одержало 5,9% народжених у червні. Імена *Софія*, *Надія* та *Віра*, представлені на 2-му та 3-му зрізах, обирають на православними святцями народженим у вересні та жовтні. Зокрема, у 2001–2010 рр. ім'я *Софія* одержало 14,3% народжених у вересні та 5% народжених у жовтні, ім'я *Надія* – 5% народжених у жовтні. Упродовж 2011–2019 рр. ім'я *Віра* було надано 11,1% народжених у вересні.

За римо-католицькими святцями найчастіше обирають національно марковані імена, що особливо характерно для 90-х рр. XX ст. Зокрема, упродовж усього аналізованого періоду було зафіксовано такі національно марковані чоловічі імена, обрані за святцями: *Ян*, *Людвіг*, *Владислав*, *Марек*, *Адріан*, *Станіслав*, *Марк*, *Мар'ян*. З-поміж національно маркованих жіночих імен, обраних за святцями, фіксуємо такі: *Маріанна*, *Яна*, *Ірена*, *Марта*, *Божена*, *Гелена*, *Яніна*, *Юліана*.

Обираючи ім'я новонародженим, українські поляки керуються не лише римо-католицькими, а й православними святцями, що також вважаємо виявом асиміляційних процесів, зумовлених екстралінгвальними чинниками, насамперед змішаними родинами, де батьки є представниками різних конфесій, а також загальну інтеграцію поляків в українське суспільство, що виявляється в обізнаності поляків із найважливішими святами та днями вшанування святих православного обряду. Є й суто лінгвістичний чинник, що зумовлює вибір імені поляків за православними святцями: антропонімійна мода в Україні істотно відрізняється від моди в Польщі, популярними стають імена, традиційні для православного обряду, відповідно, прагнучи обрати дитині ім'я, яке б відповідало загальному антропонімному контексту, поляки м. Хмельницького часто вдаються до вибору імен, традиційних для православного обряду, наявних у православних і відсутних у католицьких святцях. Прикладами можуть слугувати імена *Матвій* і *Давид*, популярність яких істотно зросла упродовж останніх років в Україні. Закономірним є той факт, що, відповідно до загальної тенденції в суспільстві, ці імена стають більш частотними і в середовищі українських поляків, незважаючи на те, що не є традиційними для католицького обряду.

Серед імен, які обирають за святцями, чимало рідкісних, незвичних імен. Це пояснюємо тим, що упродовж останніх років в Україні активізувалася тенденція до вибору екзотичних, рідкісних, незвичайних імен, джерелом яких доволі часто стають канонічні тексти з іменами святих. Бажання обрати рідкісне, незвичайне ім'я спонукає поляків м. Хмельницького до вживання національно маркованих імен або заміни традиційних українських імен їхніми польськими й латинськими відповідниками, як, наприклад: *Адріан* замість *Андрій*, *Ян*, *Яна* замість *Іван*, *Іванна*; *Міхаель* замість *Михайло*, *Даніель* замість *Данило*. Виявом цієї тенденції є також називання новонароджених незвичними канонічними іменами. Зокрема, серед чоловічих імен: *Стефан*, *Рафаїл* (2008); *Авраам* (2009); *Авдії* (2017) та *Йосиф* (2018). До найбільш незвичних жіночих імен, обраних за святцями, зараховуємо імена: *Антонія* (2006), *Емілія*, *Стефанія* (2010), *Агата* (2015).

Найбільш яскраво релігійний чинник представлений у конструюванні подвійних імен, в яких одне ім'я є світським і належить до вільного вибору батьків, а інше – релігійним, що найчастіше обирають за святцями. На думку С.М. Пахомової, «у середині XVI ст. в Польщі виникає новий звичай надавати новонародженому два імені. Ця мода з'являється спочатку серед шляхти. Найімовірніше, це віяння прийшло від німців, у яких звичай надавати дитині під час хрещення двох імен фіксуємо з XIII ст. Поступово мода надавати дитині при хрещенні два імені поширюється серед інтелігентних родин та міщан. (...) Вже у XVIII ст. це стає звичайним явищем навіть серед сільського населення» [Пахомова, 2012, с. 98]. Як свідчить аналізований матеріал, у середовищі поляків м. Хмельницького така тенденція була найбільш розповсюдженою

в 90-х рр. XX ст. Серед чоловічих імен найчастіше компонентами подвійного імені, наданими по святцях, ставали імена: *Павло* в іменах *Вадим-Павло* (1995); *Денис-Павло* (1996); *Павло-Максим* (2008); *Давид-Павло* (2009); *Іван* в іменах *Олексій-Іван* (1996); *Віталій-Іван* (1998); *Владислав-Іван* (2004); *Іван-Арсеній* (2008) та *Андрій* в іменах *Денис-Андрій* (1995); *Андрій-Володимир* (1997); *Мирослав-Андрій* (2008). Рідше представлені *Олександр* в іменах *Владислав-Олександр* (1995); *Артур-Олександр* (1996); *Петро* в іменах *Євген-Петро* (1994); *Вадим-Петро* (1995); *Антон*, *Антоній*: *Сергій-Антоній* (1991); *Руслан-Антон* (1995); *Тадей* в іменах *Владислав-Тадей* (2006); *Арсеній-Тадей* (2014). До мало представлених подвійних імен зараховуємо: *Кирило-Золтан* (1994); *Артур-Ян*, *Марк-Гассан* (1995); *Володимир-Христу* (2007); *Устим-Ілля*, *Орест-Войцех* (2015), *Любомір-Ієнатій*, *Ростислав-Микола* (2017).

3-поміж компонентів жіночих подвійних імен, наданих за святцями, переважає ім'я *Марія*, зафіксоване в таких компонентних утвореннях: *Марина-Марія*, *Інна-Марія*, *Тереса-Марія* (1995); *Аліна-Марія*, *Віталіна-Марія* (1996); *Даяна-Марія*, *Вікторія-Марія*, *Каріна-Марія* (1997); *Марія-Наталія* (2000); *Анна-Марія* (2007, 2015); *Дарія-Марія*, *Марі-Анжелія* (2008); *Алла-Марія* (2012); *Марія-Феліція* (2015); *Марія-Луція* (2017), *Ніколь-Марія* (2019). Частотними також є імена з компонентом *Анна* / *Ганна*: *Аліна-Анна* (1996); *Вікторія-Ганна* (1998); *Юлія-Анна* (2000); *Олена*: *Анастасія-Олена*, *Олена-Ірина* (1996) та *Варвара*: *Каріна-Варвара* (2002); *Анастасія-Варвара* (2004). До одиничних утворень належать імена з компонентами *Іоанна*, *Яна*: *Тетяна-Іоанна* (1995); *Яна-Ірина* (1994); *Вікторія*: *Олена-Вікторія* (1996); *Єлизавета*: *Юлія-Єлизавета* (1998) та *Агнеса*: *Вероніка-Агнеса* (1997).

Висновки. Отже, релігійний чинник продовжує відігравати істотну роль у формуванні іменника українських поляків кінця XX – початку XXI ст. Упродовж досліджуваного періоду імена за святцями одержало близько третини новонароджених. Частка хлопчиків, названих за святцями, переважає частку дівчаток, що зумовлене більшим репертуаром чоловічих імен у канонічних текстах. Під час вибору імен новонародженим у середовищі українських поляків послуговуються також православними святцями, що зумовлене головно асиміляційними процесами. Найбільш частотними чоловічими іменами, наданими за святцями, в середовищі українських поляків є імена *Андрій*, *Олександр* та *Максим*. Найбільш частотними жіночими іменами, наданими за святцями, є *Марія* та *Анна*. У середовищі українських поляків у процесі ім'янаречення новонароджених релігійний чинник гармонійно поєднується з вільним вибором батьків у численних подвійних іменах, одне з яких є світським, а інше – релігійним, які батьки конструюють довільно. Вплив релігійного чинника на вибір імені віддзеркалює важливі трансформації у новітньому українському суспільстві та їхнє відображення у процесах вибору та присвоєння імені новонародженим, у чому вбачаємо перспективу подальших досліджень.

Література

1. Белей. Л.О. Ім'я дитини в українській родині. Харків: Фоліо, 2011. 283 с.
2. Бондалетов В.Д. Русская ономастика. Москва: Просвещение, 1983. 224 с.
3. Буга Т.В. Динаміка особових імен Центральної Донеччини (кінець XIX – початок XX ст.): дисертація на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. Донецьк, 2010. 220 с.
4. Луньо Л. Є. Соціальна природа імені людини (на матеріалі метричних книг латинською, українською та польською мовами, XIX – перша половина XX ст.): дисертація на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.15 – загальне мовознавство. Київ, 2013. 223 с.
5. Пахомова С.М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 344 с.
6. Чучка П.П. Історія власних назв. Розвиток імен і прізвищ. *Історія української мови. Лексика і фразеологія*. Київ: Наукова думка, 1983. С. 592–622.
7. Шоля І.С. Вплив екстралінгвальних чинників на вибір особових імен ужгородців у XX ст. *Русин*. 2020. № 60. С. 227–239.

References

1. Belei L.O. (2011) Imya dytyny v ukrainskiy rodyni [The name of a child in Ukrainian family]. Kharkiv: Folio, 283 s. [in Ukrainian].
2. Bondaletov V.D. (1983) Russkaya onomastika [Russian onomastics]. Moskva: Prosveshchenie, 224 s. [in Russian].
3. Buha T.V. (2010) Dynamika osobovykh imen Tsentralnoi Donechchyny (kinecz XIX – pochatok XX st.) [Dynamics of personal names of the Central Donetsk region (the late 19th–the early 21st centuries)]. PhD Candidate Thesis: 10.02.01. Donetsk, 220 s. [in Ukrainian].
4. Lunio L.Ye. (2013) Socialna pryroda imeni lyudyny (na materialy metrychnykh knyng latynskoyu, ukrainskoyu ta polskoyu movamy, XIX – persha polovyna XX st.) [The social nature of a person's name (on the material of metric books in Latin, Ukrainian and Polish, 19th– first half of 20th century)]. PhD Candidate Thesis: 10.02.15. Kyiv, 223 s. [in Ukrainian].
5. Pakhomova S.M. (2012) Evolyuciya antroponimnykh formul u slovyanskykh movakh [The evolution of anthroponymic formulas in Slavic languages]. Uzhhorod: Vydavnytstvo Oleksandry Harkushi, 344 s. [in Ukrainian].
6. Chuchka P.P. (1983) Istoriya vlasnykh nazv. Rozvytok imen i pryzvyshch. *Istoriya ukrayinskoyi movy. Leksyka i frazeologiya* [The history of proper names. The development of names and surnames. *The history of Ukrainian language. Lexicon and phraseology*]. Kyiv: Naukova dumka. S. 592–622 [in Ukrainian].
7. Sholia I.S. (2020) Vplyv extralingvalnykh chynnykiv na vybir osobovykh imen uzhhorodtsiv u XX st. [The effect of extralingual factors on the choice of personal names in Uzhhorod in 19th century]. *Rusyn*. № 60. S. 227–239 [in Ukrainian].

THE EFFECT OF RELIGIOUS IDENTITY ON THE NAME CHOICE OF ETHNIC POLES LIVING IN UKRAINE IN THE EARLY 21ST CENTURY

Abstract. The paper outlines the main tendencies of correlation between the name choice and religious identity of ethnic Poles of Khmelnytsky in the late 20th–early 21st centuries. The most frequent male and female names are characterized. **The relevance of the study** is caused by the retrieval of religious traditions in the process of name choice and actualization of rare, forgotten and unpopular names in the system of personal names in contemporary Ukrainian society. In recent years, there is a tendency to choose rare, old and exotic names for children in anthroponymic trends of Ukraine. The church calendars contain many rare and exotic names, which have been phased out several decades ago, and have become frequent again in the early 21st century. The research on the effects of religion on personal name choice of the representatives of Polish ethnic community of Khmelnytsky will help to identify the main regularities of assimilation and adaptation process and constructing of the national identity of ethnic Poles in Ukrainian linguo-cultural space. **The aim of the research** is to explore the effect of religious identity on the name choice of ethnic Poles living in Ukraine in the early 21st century. **The research object** is personal names of newborns of Polish ethnic community of Khmelnytsky in 1991–2019 years. **The research subject** is the specificity of the effect of religious identity on the system of personal names creation of ethnic Poles in Ukraine. **The main objectives** of the study are: exploring the specificity of the effect of religious identity on the personal name choice of Polish ethnic community in contemporary Ukrainian society; determining the most frequent male and female names, chosen by church calendars in Polish ethnic community of Khmelnytsky. **The results of the study** can be applied in further anthroponymic and sociolinguistic research of current trends in the personal name choice in ethnic communities of Ukraine.

Keywords: religious identity; anthroponymic trends; personal name choice; Catholic names; Orthodox names; national marked names; Polish ethnic community.

© Голотова І., 2021р.

Ірина Голотова – аспірант, молодший науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України, Київ, Україна; io.holotova@inmo.org.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6721-1991>

Iryna Holotova – PhD student, junior researcher of O.O. Potebnia Institute of Linguistics, the Ukrainian National Academy of Sciences, Kyiv, Ukraine; io.holotova@inmo.org.ua; <https://orcid.org/0000-0002-6721-1991>